

УДК 330.012:331.5

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Капітан В.О.

Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Україна, Львів

Досліджено стан функціонування малого бізнесу в Україні та визначено основні тенденції його розвитку у сучасних умовах господарювання. Проаналізовано основні показники розвитку малого бізнесу в Україні, що характеризують кількість малих підприємств, обсяги виробництва продукції та зайнятості населення у малих суб'єктах господарювання. Запропоновані пропозиції та рекомендації щодо вирішення проблеми зайнятості в державі шляхом розвитку малого бізнесу, які враховують особливості державного регулювання розвитку малого підприємництва та систему оподаткування суб'єктів малого бізнесу в Україні.

Ключові слова: зайнятість населення, малі підприємства, державне регулювання малого бізнесу.

V.O. Kapitan Development of small business in the settlement of employment in Ukraine / Lviv regional institute of public administration of the National academy of public administration the President of Ukraine, Lviv, Ukraine.

The state of functioning of small business in Ukraine and the main trends of development in the current economic conditions is researched. The basic indicators of small business in Ukraine, describing the number of small businesses, the volume of production and employment in small entities are analysed. Proposals and recommendations for solving the employment problem in the country through the development of small businesses, taking into account the specifics of state regulation of small business and the system of taxation of small business in Ukraine are offered.

Key words: employment, small businesses, government regulation of small business.

Вступ. Дослідження розвитку малого бізнесу в контексті вирішення проблеми зайнятості населення, а також необхідності відповідності трансформації зайнятості інноваційній моделі розвитку вітчизняної економіки набуває важливого значення. Коливання ділової активності, економічні спади, висока залежність від кон'юнктури на світових ринках, недосконалість інституційних чинників посилюють неспроможність ринкового механізму забезпечити повну та ефективну

зайнятість, що зумовлює необхідність вдосконалення державного регулювання цією сферою. Серед найважливіших шляхів зміцнення національної економіки загалом, а також вирішення проблеми зайнятості зокрема, слід визнати розвиток малого бізнесу в державі. На даному етапі розвитку економічна теорія визнає не тільки прогресивність малого бізнесу, але й необхідність регулювання і підтримки його розвитку з боку держави і суспільства в цілому, оскільки ефективне функціонування цього сектору економіки забезпечує стабільність економічної ситуації в країні, зайнятість і добробут основної частини населення.

Науковими дослідженнями зайнятості населення, а також державного регулювання у цій сфері займалося багато зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: А. Сміт, К. Маркс, Дж. Кейнс, М. Туган-Барановський, М. Фрідман. Д. Богиня, Е. Лібанова, В. Брич, О. Грішнова, М. Долішній, А. Колот, С. Панчишин, В. Петюх, А. Чухно та багато інших.

Проблематику розвитку малого бізнесу у своїх працях висвітлювали ряд дослідників: М. Вебер, П. Друкер, Й. Шумпетер. К. Макконел, К. Павлов, І. Булєєв, З. Варналій, Л. Воротіна, Ю. Іванов, В. Ляшенко, С. Мочерний, Я. Невмержицький, І. Падерін, А. Поддєрьогін, Н.С. Поповенко, Н.Є. Сілічева, Й. Ситник та інші.

Враховуючи значні напрацювання у сфері зайнятості населення, а також розвитку малого бізнесу вище переліченими науковцями подальшого дослідження потребують питання подальшого розвитку малого бізнесу як чинника забезпечення зайнятості населення в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку малого бізнесу в контексті вирішення проблеми зайнятості населення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малий бізнес є невід'ємним елементом господарської системи країни, без якого економіка, особливо на рівні регіону, та громада не можуть розвиватися. Це обумовлено соціально-економічним значенням малого підприємництва, який забезпечує вирішення ряду важливих проблем загальноекономічного та регіонального розвитку, а саме:

- малий бізнес сприяє широкій зайнятості місцевого населення, та відповідно, забезпечує зростання його доходів;
- суб'єкти малого підприємництва функціонують переважно на локальному ринку, забезпечуючи задоволення потреб населення регіону;
- малий бізнес дозволяє задіяти ресурсний потенціал регіонів, стимулює активну підприємницьку діяльність;
- будучи чутливими до інновацій, малий бізнес сприяє інноваційному розвитку економіки країни та регіону, забезпечує її

конкурентоздатність, гнучкість, мобільність, здатність до структурних та технічних зрушень;

– вступаючи в кооперацію з великими та середніми підприємствами, малий бізнес є основою збалансованого територіального розвитку;

– малий бізнес є основою економічного розвитку депресивних територій.

В Україні малий бізнес розглядається державними органами влади лише з позицій поповнення державного бюджету. Зрозуміло, що тут мале підприємництво відіграє не таку суттєву роль. Проте його значення полягає зовсім в іншому [3, с. 126]:

– вирішенні проблеми зайнятості населення, в тому числі за рахунок само зайнятості підприємців, створенні нових робочих місць. В розвинених країнах на малий бізнес припадає до 50% всіх зайнятих та до 70-80% нових робочих місць;

– наданні гнучкості економіці шляхом оперативного реагування на зміни кон'юнктури ринку;

– формуванні конкурентного середовища, в тому числі за рахунок обмеження можливостей та ліквідації монополій, стимулювання виробництва тих товарів та послуг, яких потребує споживач;

– визначенні темпів економічного зростання шляхом прискорення реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукоємної продукції. У США на сектор малого бізнесу припадає близько 50% науково-технічних розробок;

– формуванні середнього класу суспільства, послабленні тенденцій до соціальної диференціації, пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин.

Розвиток малого підприємництва визначальним чином залежить від загального стану і політики розвитку малого бізнесу в країні. Національна специфіка розвитку малого підприємництва у будь-якій країні детермінована двома визначними обставинами. По-перше, стан та перспективи розвитку малого підприємництва визначаються історичним етапом досягнення країною відповідного техніко-технологічного та організаційного стану еволюційного процесу. По-друге, ефективність малого підприємництва визначається розвитком великого бізнесу, яке постійно провокує перехід малого бізнесу на вищі технологічні рівні, визначаючи при цьому економічно-організаційний формат розвитку малої економіки як невід'ємної складової загальнонаціональної системи підприємництва.

Щодо тенденцій розвитку малого бізнесу, в тому числі в контексті забезпечення зайнятості населення, то їх можна визначити за допомогою аналізу основників показників функціонування малих підприємств (табл.1).

Таблиця 1

Аналіз показників розвитку малого бізнесу та зайнятості населення у малих суб'єктах господарювання України у 2011-2015 рр.*

№ п/п	Показники	Роки					Відхилення 2015 р. до 2011 р.
		2011	2012	2013	2014	2015	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.	Кількість малих суб'єктів господарювання, у т.ч. фізичних осіб-підприємців	1679902	1578879	1702201	1915046	1958385	+278483
2.	Загальна кількість суб'єктів господарювання	1701620	1600127	1722070	1932161	1974318	+272698
3.	Питома вага малих підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання, %	98,72	98,67	98,85	99,11	99,19	+0,47
4.	Обсяг реалізованої продукції малими суб'єктами господарювання, млн.грн.	818998,2	929302,6	954496,6	994042,8	1334586,1	+515587,9
5.	Загальний обсяг реалізованої продукції суб'єктами господарювання, млн.грн.	4202455	4459819	4334453	4459702	5556540	+1354085
6.	Питома вага малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції, %	19,49	20,84	22,02	22,29	24,02	+4,53
7.	Кількість зайнятих осіб у малих суб'єктах господарювання, тис. осіб	4442	4285,2	4291,2	4115,2	3838,7	-603,3
8.	Загальна кількість зайнятих осіб у суб'єктах підприємництва, тис. осіб	10164,5	9957,6	9729,1	8796,7	8180	-1984,5
9.	Питома вага зайнятих осіб малих підприємств у загальній кількості зайнятих осіб у суб'єктах господарювання, %	43,70	43,03	44,11	46,78	46,93	+3,23
10.	Загальна кількість зайнятого населення працездатного віку, тис. осіб	17 520,8	17 728,6	17 889,4	17 188,1	15742,0	-1778,8

11.	Питома вага зайнятих осіб малих підприємств у загальній кількості зайнятих осіб, %	25,35	24,17	23,99	23,94	24,39	-0,97

*розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таким чином, виходячи із отриманих результатів розрахунків, варто зазначити, що за останніх п'ять років значно зросла кількість малих суб'єктів господарювання (на 278483 у 2015 р. порівняно із 2011 р.). Водночас, частка малого бізнесу у загальному обсязі реалізованої продукції також зросла (на 4,53%), що можна вважати позитивним явищем.

Спостерігаємо тенденцію зниження кількості зайнятих осіб у суб'єктах малого підприємства (на 603,3 тис. осіб. у 2015 р. менше у порівнянні із 2011 р.). Проте така ситуація обумовлена також загальним скороченням кількості зайнятих осіб, зокрема у 2015 р. зайнятих у нашій країні стало на 1778,8 тис. осіб менше, аніж у п'ять років назад, у 2011 р. Таке явище є вкрай негативним для економіки України, оскільки саме зайняті особи, і наймані працівники, зокрема, створюють валовий внутрішній продукт країни.

Рис. 1. Динаміка кількості зайнятих осіб у малому підприємстві та їх частки у загальній кількості зайнятих осіб працездатного віку*

*побудовано автором

При цьому також доцільно зауважити, що у малих підприємствах зайнято майже четверта частина усього зайнятого населення України (рис.1). А зважаючи на те, що частка малих підприємств у загальній

кількості суб'єктів господарювання є колосальною (99% у 2015 р.), то розвивати малий бізнес вкрай необхідно.

Немаловажливими є умови розвитку малого підприємництва на сучасному етапі розвитку економіки. Зокрема, з 1 січня 2017 року єдиний соціальний внесок обраховується з розрахунку 22% від мінімальної заробітної плати кожного працюючого і його сума становить 704 гривні, навіть якщо підприємець не декларує прибутку. Водночас законодавчо було збільшено рівень мінімальної заробітної плати, яка становить 3200 гривень. Крім того, фізичні особи-підприємці сплачують до бюджету єдиний податок, який встановлюється органами місцевого самоврядування для підприємців першої групи оподаткування до 10% мінімального прожиткового мінімуму (160 гривень в місяць) та другої групи оподаткування до 20% мінімальної заробітної плати (640 гривень в місяць). Щоб не збанкрутувати, багато підприємців змушені терміново закривати свій бізнес, або піднімати ціну на товар чи скорочувати працівників, що викликає соціальну напругу в суспільстві [1].

Уряду варто не збільшувати податковий тиск, а переймати досвід країн Євросоюзу, в яких, у разі відкриття нових робочих місць підприємці на 2 – 3 роки взагалі звільняються від сплати податків, а основним бюджетонаповнюючим податком є ПДФО (податок на доходи фізичних осіб). Встановлення пільгового періоду та зменшення ставок єдиного податку буде соціально відповідальним і матиме позитивний вплив на економічну ситуацію в області та знайде розуміння в середовищі підприємців, які будуть легально здійснювати свою підприємницьку діяльність і поповнюватимуть місцеву казну. Такий крок назустріч підприємцям дозволить їм у цей перехідний період менш болісно пройти шлях детінізації на ринку праці [1].

Стратегічними напрямками державної політики щодо малого підприємництва є:

- зменшення податкового тиску на малих підприємців, в т.ч. запровадження податкових канікул;
- посилення підтримки інноваційної діяльності;
- покращення умов праці та соціального забезпечення в секторі малих підприємств;
- збільшення мобільності трудових ресурсів в сфері послуг;
- полегшення доступу до фінансових ресурсів та акціонерного капіталу;
- підвищення взаємодії великих підприємств і розвитку малого бізнесу.

Одним із напрямків державної політики щодо малого підприємництва є постійне оцінювання ефективності державної політики шляхом діагностування розвитку малого підприємництва.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, доцільно узагальнити, що у сучасних умовах господарювання розвиток та стимулювання малого підприємства в Україні повинно стати одним із пріоритетів державної економічної політики, оскільки саме мале підприємництво є одним із найвагоміших чинників забезпечення зайнятості та добробуту населення країни. Подальші дослідження необхідно спрямувати на пошук шляхів вдосконалення державного регулювання функціонування малих підприємств в Україні.

Література:

1. Зменшення податкового навантаження на підприємців області [Електронний ресурс]/ Відомості. Волинь. – 2017. – Режим доступу: <https://vidomosti-ua.com/volyn/127332>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Поповенко Н.С. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні / Н.С. Поповенко, О.В. Ганенко // Економіка: реалії часу. – 2012. – №1(2). – С. 126-132
4. Сілічєва Н.Є. Малий бізнес в Україні: стан та перспективи розвитку / Н.Є. Сілічєва // Економічні інновації. – 2015. - №59. – С. 303 – 309.
5. Стан та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-92/doc-85/>

References:

1. Zmenschennia podatkovoho navantazhennia na pidpriyemtsiv oblasti [Elektronnyi resurs]/ Vidomosti. Volyn. – 2017. – Rezhym dostupu: <https://vidomosti-ua.com/volyn/127332>
2. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Popovenko N.S. Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho biznesu v Ukraini / N.S. Popovenko, O.V. Hanenko // Ekonomika: realii chasu. – 2012. – №1(2). – S. 126-132
4. Silichieva N.Ye. Malyi biznes v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku / N.Ye. Silichieva // Ekonomichni innovatsii. – 2015. - № 59. – S. 303 – 309.
5. Stan ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://agroua.net/economics/documents/category-92/doc-85/>